
Reflexen

H. van den Belt

Als duizend mensen een verzonnen verhaal een maand lang geloven, noemen we dat ‘fake news’. Als een miljard mensen een verzinzel duizend jaar lang geloven, noemen we dat ‘religie’.

In de pakkende opening van zijn interview plaatst Björn Soenens (1968) het christendom op een lijn met nepnieuws. Soenens, Amerikacorrespondent van de Vlaamse publieke nieuwszender (VRT NWS), noemt als voorbeelden niet alleen het geloof in demonen en heksen, maar ook de verleiding van Eva en in het bestaan van de hel. Deze visie is tekenend voor velen in West-Europa en met name voor de culturele elite die de media domineert. Religie is nepnieuws.

Soenens’ gesprekspartner is Michiko Kakutani (1955), voormalig boekenredacteur van *The New York Times*. In haar boek *The Death of Truth*, vertaald als *Het einde van de waarheid: Over leugens in het tijdperk van Trump*, analyseert zij de intellectuele achtergronden van de politieke ontwikkelingen in Amerika en houdt zij een pleidooi voor de waarheid.

Correspondentie

De bezinning op de waarheid en op de kenbaarheid van de waarheid is een van de kerntaken van de theologie. Samen met collega Wouter Slob verzorgde ik dit jaar voor de tweede keer een MA-college onder de titel ‘Theological Heritages in a (Post) Modern Context: Confessional and Liberal Concepts of Truth’. Het viel ons weer op hoe nuttig het is om de discussies tussen neocalvinistische en vrijzinnige theologen uit de vorige eeuw te analyseren. Ondanks de grote verschillen zijn beide partijen toch vaak gedreven door dezelfde vragen en vergelijkbare vooronderstellingen.

Het is ook boeiend omdat we elkaars vragen herkennen en er toch heel verschillende antwoorden op geven. Voor mij is een gematigd en kritisch filosofisch realisme onopgeefbaar. Niet omdat ik gehecht ben aan bepaalde filosofische vooronderstellingen, maar omdat die positie het meest overeenstemt met de waarheidsclaims waarmee het christelijke geloof zichzelf aandient en aan mij opdringt.

De synthese tussen de Griekse filosofie en de christelijke theologie in de eerste eeuwen resulteerde in een algemene aanvaarding van de correspon-

tietheorie: waarheid als *adaequatio rei et intellectus*, overeenstemming tussen denken en zijn, tussen teken en zaak, tussen woord en werkelijkheid. Christelijke theologen hebben die correspondentie vaak verankerd in God als de grond van alle waarheid. De Alwetende kent de werkelijkheid zoals die is inclusief alle mogelijkheden en staat zo ook garant voor de mogelijkheid van ware menselijke kennis.

Voor ons als schepselen geldt dat wij de waarheid kunnen kennen voor zover ons denken afgestemd is op de werkelijkheid. Daarbij gelden wel twee beperkingen – als schepselen zijn we niet alwetend en als zondaren hebben we een verstand dat verduisterd is. Niettemin is echte of ware kennis wel mogelijk op grond van het vertrouwen dat onze zintuigen ons niet bedriegen – meten is weten – en dat God die zichzelf en de werkelijkheid aan ons openbaart betrouwbaar is.

Openbaring

Waarheid is allereerst onlosmakelijk verbonden aan de zelfopenbaring van God aan Israël. Hij is de ware God, exclusief. Tegenover de provinciale goden van de volken, is Israëls Verbondsgod universeel. Het joods-christelijke monotheïsme impliceert een bepaald denken over waarheid. Het heidense polytheïsme gaat uit van meerdere perspectieven, van verschillende waarheden, van elkaar beconcurrerende machten, maar wie belijdt dat er geen God is behalve de Heere, kan ook niet accepteren dat er verschillende tegenstrijdige waarheden naast elkaar bestaan. God is een en dus is de waarheid een. Het postmoderne relativisme is een terugkeer naar het heidendom, polytheïsme in een nieuw jasje.

De zelfopenbaring van God geschiedt in en door zijn Woord. Het Woord mag niet louter als een objectief extern gegeven worden opgevat. Het is levend en krachtig. Dat heeft de Reformatie uitgedrukt door middel van het begrip autopistie. Bovendien zijn Woord en Geest intrinsiek aan elkaar verbonden. Je kunt het gezag van de Schrift alleen maar aanvaarden door het geloof dat de Heilige Geest door het Woord werkt. Hij is het die gesproken heeft door de profeten.

De exclusiviteit van de waarheid betekent niet dat de waarheid opgaat in de christelijke geloofsbelijdenis, alsof daarmee alles gezegd zou zijn. Maar het impliceert wel dat alle waarheid uiteindelijk Gods waarheid is. Om dat te onderscheiden spreekt de theologie wel van universele of algemene openbaring. Er is in de wereld – en zelfs in de godsdiensten – veel wat waar, mooi, goed en behartigenswaardig is, maar alle waarheid berust in openbaring. Ware kennis komt uiteindelijk altijd neer op het nadenken van de gedachten van God.

Historie

Daarnaast is ook de verbinding tussen waarheid en geschiedenis van belang. De HEERE openbaart zich als de God die Israël uit het slavenhuis van Egypte geleid heeft. De historische boeken horen bij de profetie. Dat betekent dat we hier over een eigensoortige want belijdende geschiedschrijving spreken, maar andersom ook dat de waarachtigheid en betrouwbaarheid van die profetie als spreken in Gods naam, verbonden zijn aan het handelen van God in de geschiedenis.

Ook voor de nieuwtestamentische gemeente is het historische en concrete handelen van God in de geschiedenis onopgeefbaar. Daarom heeft de vroege kerk de naam van Jezus' onrechtvaardige rechter in haar belijdenis opgenomen. Tegenover elke vorm van docetisme, belijdt de kerk dat de eeuwige Zoon van God 'onder Pontius Pilatus' is gekruisigd, gestorven en begraven en opgestaan uit de doden.' Het graf is leeg. Als dat niet waar was – of niet echt gebeurd – dan is onze prediking ijdel en ijdel is ook uw geloof.

In de moderne strijd tussen liberalisme en orthodoxie in de vorige eeuw is de waarheid van de Bijbel te veel vereenzelvigd met propositionele waarheid. Zo stelt de Chicago Statement on Biblical Hermeneutics: 'Wij bevestigen dat de Bijbel Gods waarheid uitdrukt in propositionele uitspraken en wij verklaren dat bijbelse waarheid zowel objectief is als absoluut.' Tegenover de vrijzinnige ontkenning van de kernwaarden van het christendom is dat mischien wel te begrijpen, maar zo'n standpunt verraadt een sterke invloed van het modernisme dat met modernisme bestreden werd.

Met alle complexe vragen rond de relatie tussen historiciteit en het bijbelse getuigenis aangaande Gods handelen in de geschiedenis, blijft toch het concrete, aardse en historische van de heilsgeschiedenis onopgeefbaar. Wie zegt dat iets wel waar is maar niet echt gebeurd, creëert een oneigenlijke en fatale tegenstelling.

The Gospel Coalition

Het was mooi om tijdens die colleges samen met een groep internationale studenten een tekst te lezen van de 'Evangelie Coalitie', een breed netwerk van gereformeerde *evangelicals*, opgericht in 2005. In een van de 'Foundation Documents' beantwoordt Tim Keller de vraag hoe wij moeten reageren op de culturele crisis met betrekking tot de waarheid. Hij stelt dat men eeuwenlang geloofd heeft dat het mogelijk was om de waarheid objectief te kennen maar dat het postmodernisme benadrukt dat we niet echt objectief zijn in ons streven naar kennis maar al onze informatie interpreteren door onze persoonlijke ervaringen, belangen, emoties en culturele vooroordelen. De waarheidsclaim is arrogant en leidt onvermijdelijk tot conflicten. Hij wil van deze kritiek

leren, maar het alternatief van het postmodernisme is ook gevaarlijk. Het subjectieve pluralisme kan geen houvast bieden voor 'het geloof dat eenmaal aan de heiligen overgeleverd is.'

Enerzijds houdt hij vast aan een kritisch realisme. Waarheid is en blijft 'overeenstemming met de werkelijkheid'. Het verlichtingsgeloof in absolute objectieve kennis maakte een afgod van de menselijke rede, maar het feit dat zuivere objectieve kennis onmogelijk is, betekent niet dat we de waarheid als overeenstemming met de objectieve realiteit kwijtraken, zelfs als we de waarheid nooit kunnen kennen zonder een element van subjectiviteit. De Bijbel bestaat uit meer dan proposities. De genres van het verhaal, de metafoor en de poëzie kun je niet allemaal herleiden tot leerstellingen.

Keller opteert voor 'een gekuiste correspondentietheorie van de waarheid die minder triomfalistisch is dan die van sommigen in het oudere evangelicalisme.' Maar hij verwerpt ook een visie die de waarheid reduceert tot de coherente taal van een bepaalde geloofsgemeenschap.

Keller benadrukt ten slotte ook dat waarheid in de Schrift draait om de overeenstemming van ons leven met de wil van God. Waarheid is een verbondsrelatie. Als we alleen over de waarheid spreken in theoretische propositionele zin, dan verzwakken wij het praktische belang van de waarheid als een oprecht leven in 'correspondentie' met God.

Want inderdaad is de waarheid in de Bijbel vooral een ethische categorie. Je kunt in de waarheid wandelen en je moet de waarheid doen. Geen waarheid zonder gerechtigheid. Het zou misschien goed zijn als christenen in Amerika het lef zouden hebben om ook bij hun politieke keuzes zich door dit aspect van de waarheid te laten leiden.

Machtsverhoudingen

Kakutani's boek *The Death of Truth* vertolkt de zorg over nepnieuws en is een pleidooi voor de waarheid. Nu is de waarheid in de politieke arena altijd al kwetsbaar geweest. De vraag van de scepticus 'Wat is waarheid?' klinkt in de Bijbel uit de mond van een politicus. Hij wist drommels goed wat waarheid was, maar hij wilde het niet weten, vermoordde de Waarheid en smoorde zijn geweten.

In de VS wordt momenteel vooral gewezen naar Donald Trump als iemand die er zijn eigen *alternative facts* op nahoudt. De president vertelt zijn achterban echter via Twitter en Fox News dat de media als grote leugenmachine de waarheid verdraait. Wie heeft er gelijk? Welke belangen zijn er in het spel? De vermenging van machtsverhoudingen en waarheidsclaims maakt het grote publiek cynisch.

Met de toenemende vermenging van politiek en privé is de waarheidsvin-

ding alleen maar lastiger geworden. Begin oktober werd kandidaat-opperrechter Brett Kavanaugh door Christine Blasey Ford beschuldigd van seksueel grensoverschrijdend gedrag toen beiden nog tieners waren. Het is verschrikkelijk wat mevrouw Ford is overkomen en waarschijnlijk was haar verhaal oprecht. Maar was het ook waar? Herinneringen zijn vervaagd. Er kan een vergissing in het spel zijn.

Een publiek oordeel is in een door de #MeToo alert geworden samenleving snel geveld en iemand die door Trump wordt voorgedragen is alleen al om die reden verdacht. Overigens was er in de VS ook uit het kamp van de feministen kritiek op het optreden van Ford omdat zij het beeld zou bevestigen dat vrouwen zwak zijn en een nare jeugdervaring met seksualiteit levenslang als een last moeten meetorsen.

Het is belangrijk om in dergelijke situaties hoor en wederhoor toe te passen en niet meteen af te gaan op een emotioneel geladen verhaal. Daarbij is het een gulden regel dat iedereen onschuldig is totdat het tegendeel is bewezen. De woorden van de Heidelbergse Catechismus zijn uiterst actueel: God wil dat wij niemand lichtvaardig en zonder wederhoor veroordelen en dat wij in rechtszaken en alle andere handelingen de waarheid liefhebben, eerlijk spreken en de eer van onze naaste verdedigen.

Ook in de Nederlandse context raken de politieke sfeer en de privésfeer steeds meer verweven. Politici spelen daar handig op in, maar het prijskaartje van de toenemende nadruk op de persoon van de politicus in plaats van op diens opvattingen is wel dat de politiek gemakkelijk op een moddergevecht uitloopt. De media zijn gefocust op sensatie. Zij kunnen niet anders omdat de financiering afhankelijk is van kijkcijfers. Zo is de cirkel rond, maar intussen staat de democratie waarin de waarheidsvinding door onafhankelijke media een cruciale rol zou moeten spelen onder grote druk. Dezelfde media die nu met Trump in staat van oorlog verkeren, hebben hem op het pluche geholpen door hem de aandacht te geven die hij niet verdiende.

Deconstructie

De analyse van Kakutani is opmerkelijk omdat zij expliciet verwijst naar de academici die vanaf de jaren zeventig de degradatie van de waarheid tot een subjectieve mening in gang hebben gezet door een 'tsunami van poststructuralisme, deconstructie en postmodernisme'. Als zelfs wetenschappelijke theorieën sociale constructen zijn, dan zijn politieke opvattingen helemaal subjectief.

Niet dat Trump en zijn aanhangers filosofisch geschoold zijn, maar hun manier van denken is wel voorbereid door het postmodern relativisme over de waarheid dat het 'perfecte ecosysteem creëerde waarin Veritas, godin van de waarheid, doodziek kon worden.' Volgens Kakutani zijn sommige uit-

vloeisels van het postmoderne denken de populaire cultuur ingesijpeld en gekaapt door ‘mensen van de rechtervleugel die de evolutie betwijfelen, de klimaatverandering ontkennen of alternatieve feiten promoten.’

De invloed van het postmodernisme blijkt volgens haar vooral in het taalgebruik. Zo sprak Steve Bannon, voormalig adviseur van de president, over de deconstructie van de ‘administrative state’, daarmee nauw aansluitend bij het diepe wantrouwen van veel Amerikanen in de federale regering. Het is veelzeggend dat de term *deep state* zo populair is. Er zou sprake zijn van een samenzwering tussen overheidsambtenaren, industrie en media om het land te regeren zonder rekening te houden met de stem van het volk.

Kakutani verwijst ook naar George Orwell die in zijn *1984* (uit 1948) het ‘Ministerie van Waarheid’ ten tonele voert om uit te leggen hoe totalitaire regimes omgaan met de waarheid. In zekere zin is die verwijzing een verzwakking van haar argumentatie. Blijkbaar is het van alle tijden dat machthebbers de waarheid geweld aandoen. Alle dictaturen maken gebruik van propaganda. De pers heeft, in tegenstelling tot die in Orwells satire, ondanks de felle en ongenueanceerde aanvallen van Trump op de media, in Amerika alle vrijheid om hem en zijn regering te bekritisieren.

Cyberoorlog

Maar de verwijzing naar het haast profetische werk van Orwell onderstreept wel een ander en volstrekt nieuw element in de huidige manipulatie van de waarheid, namelijk de vervanging van de massamedia door sociale media. De president communiceert rechtstreeks via Twitter met de wereld. Achter de schermen blijkt er bij verkiezingen sprake geweest te zijn van Russische invloed via deze media. Ook in Nederland is vanuit Rusland geprobeerd invloed uit te oefenen op het referendum over Oekraïne. De cyberoorlog met Rusland is een feit, stelde minister van Defensie Ank Bijleveld in oktober.

Wat er gebeurt als een totalitair regime via moderne technologische middelen absolute grip krijgt op de informatievoorziening aan en het gedrag van de bevolking begint zich in bepaalde delen van China af te tekenen, waar mensen worden opgepakt en weer vrijgelaten met de mededeling dat zij weliswaar vrij zijn, maar dat de overheid hen via gezichtsherkenning altijd zal blijven volgen, waar zij zich ook maar in het openbaar vertonen. Dat dit technisch mogelijk is, is een angstaanjagend feit.

Je hoeft geen aanhanger van complottheorieën te zijn om je zorgen te maken over mogelijkheden om via de moderne media invloed uit te oefenen op het denken en leven van miljarden tegelijk. Weten mensen nog te onderscheiden tussen waarheid en leugen in de onophoudelijke stroom van informatie die over hen wordt uitgestort? Mocht de antichrist komen, dan hoeft

hij of zij geen infrastructuur meer aan te leggen voor een totale controle van alle mensen.

Evangelicals en Trump

Er is nog een heel andere reden om bezorgd te zijn over de waarheid die in de politieke arena in Amerika onder druk staat en dat is de rol van de *evangelicals* in het politieke debat. Tijdens het minisymposium ter gelegenheid van het afscheid van Kees van der Kooi sprak James Bratt, oud-hoogleraar kerkgeschiedenis aan het Calvin College. Hij plaatste Abraham Kuyper en Donald Trump tegenover elkaar. Hoewel er in formele zin – qua populistisch leiderschap – ook overeenkomsten tussen beiden zijn, steunde Kuyper op Gods soevereiniteit terwijl Trump slechts zijn eigen soevereiniteit erkent: ‘I alone can fix it’.

Bratt nam scherp afstand van *born again evangelicals* die ‘de meest flagrante heidenen die ooit het Witte Huis heeft bewoond’ steunen. Onbegrijpelijk. Het is natuurlijk prima dat Bratt zijn afkeuring van het monsterverbond tussen Trump en de *evangelicals* met een Nederlands publiek deelt en ongetwijfeld zijn er verschillen en overeenkomsten tussen Abraham de Geweldige en Donald de Verschrikkelijke, maar het is de vraag of zo’n vergelijking echt verder helpt.

Het zou misschien nuttiger zijn als een Amerikaan ons kan uitleggen hoe het komt dat zoveel *evangelicals* – ondanks de enorme afstand in levensbeschouwing en de evident goddeloze levensstijl van de president – hem toch massaal blijven steunen. Volgens de exitpolls bij de verkiezingen twee jaar geleden stemde 81 procent van de blanke *evangelicals* voor Trump, nog meer dan de 78 procent in 2004 voor George W. Bush. De steun voor Trump is nog steeds onverminderd sterk, ondanks alle schandalen. Hoe kan dit?

Vloedgolf

De evangelicale steun voor de zittende president wortelt ongetwijfeld in de enorme afkeer die orthodoxe christenen hadden van de regering van Barack Obama. Zij herkennen zich niet in het positieve westerse beeld van de gelovige Amazing grace-zingende president. Voor hun gevoel is gedurende de acht jaren van zijn regering heel veel van wat voor hen heilig was omvergehaald, met name op ethisch terrein.

Vergeleken met West-Europa hebben de Verenigde Staten met betrekking tot het homohuwelijk en de verruiming van de wetgeving op medisch-ethisch terrein onder Obama een inhaalslag gemaakt. Vanuit ons perspectief zijn we dan ook geneigd om de ontwikkelingen in Amerika wat te relativiseren, maar als je christenen daar spreekt, hebben zij de koers van de vorige regering als een vloedgolf van goddeloosheid ervaren. Het is voor ons wellicht een spiegel.

Beginnen we abortus, euthanasie en de ondermijning van het klassieke huwelijk en gezin misschien gewoon of zelfs normaal te vinden?

Veel Amerikaanse *evangelicals* baseren hun negatieve oordeel vooral op de klassieke medisch-ethische en morele thema's. Dat Trump als privépersoon immoreel gedrag vertoont strepen zij weg tegen het feit dat hij als president bereid is om de klassieke christelijke waarden te versterken, bijvoorbeeld door de benoeming van conservatieve opperrechters, ook al doet hij dat slechts om de steun van de *evangelicals* te waarborgen.

Bovendien is het zo dat de *evangelicals*, anders dan veel christenen in Europa, sociale gerechtigheid niet als een belangrijk ethisch thema beschouwen. Zij zijn dan ook vaak tegenstanders van de verruiming van de gezondheidszorg en economische nivellering. Niet omdat zij asociaal zijn – dat zijn ze niet meer of minder dan christenen hier – maar omdat zij in een lange traditie staan waarin de rol van de overheid als schild voor de zwakken zeer beperkt is. Amerikaanse christenen vinden doorgaans liefdadigheid niet iets voor de overheid, maar voor het particuliere initiatief waar zij dan ook ruimhartig aan bijdragen. Voor de armen is barmhartigheid in hun ogen belangrijker dan gerechtigheid. Zelfs de politiek meest rechts georiënteerde Nederlanders voelen zich in gesprek met Amerikaanse republikeinen een socialist als het gaat om basisvoorzieningen en gelijke kansen in de maatschappij.

Trump's boodschap 'America first' sluit ook aan bij de visie die veel orthodoxe protestanten hebben op de rol van hun land in de wereld. De USA zijn 'one nation under God' met een speciale roeping als Gods uitverkoren natie.

In ieder geval heeft de vrees dat het bij Hillary Clinton allemaal nog erger zou worden dan onder Obama veel evangelicals in de armen van Trump gedreven ondanks hun moeite met zijn persoon en levensstijl. Ook Trump's keuze voor Mike Pence als running-mate getuigt van een scherpe politieke intuïtie.

Loyaliteit

Eenmaal gekozen en beëdigd vormt de president altijd een symbool van nationale eenheid. Zo niet bij deze president. Hij wakkert de tegenstellingen aan en zet mensen tegen zich op. Het lijkt een tactiek van 'verdeel en heers'. Waarom blijven de *evangelicals* hem dan massaal trouw? 75 procent van de blanke *evangelicals* oordeelt nog altijd positief over de president tegen slechts 42 van alle Amerikanen. Naast allerlei andere factoren zitten er aan die loyaliteit ook minstens drie meer theologische kanten.

In de eerste plaats een algemeen besef dat de overheid als Gods dienaar altijd respect verdient, ongeacht opvattingen of misdragingen. Kon je tijdens de campagne afstand nemen van Trump, nu hij gekozen is, moet je je aan zijn gezag onderwerpen, of het nu leuk is of niet. Voor de seculiere Amerikanen is

het gemakkelijker om zich tegen Trump te keren omdat hij zich niet als een waardig nationaal symbool gedraagt. Orthodoxe christenen daarentegen laten hun loyaliteit niet afhangen van het gedrag van de president. Dat is wellicht iets om over na te denken; Romeinen 13 maakt geen uitzondering voor onprettige en asociale regeringsleiders.

Minder navolgenswaardig is het beroep dat uitgesproken aanhangers van Trump onder de *evangelicals* doen op Gods genade. Zei Mike Pence het zelf niet in een interview: 'President Trump is a believer'? Het ontbreekt de vice-president kennelijk aan de gave des ondersheids. In de Verenigde Staten ben je echter al snel een gelovige en de protestantse leer van de rechtvaardiging van de goddeloze werkt dan als een lapje om de zonden toe te dekken. Zelfs Trumps erkenning in 2015 dat hij God nooit om vergeving had gevraagd wordt door sommigen afgedaan als een poging van wettische inquisitoren om Trump door de mand te laten vallen. Christenen die de vinger leggen bij zijn levensstijl worden door zijn aanhangers afgedaan als farizeeën, terwijl de pro-Trump-christenen pas echt in genade geloven. Misschien is het goed om hen dan te herinneren aan Calvijns *duplex gratia*: rechtvaardiging zonder heiliging is goedkope genade.

Het meest zorgwekkende theologische aspect van de evangelicale steun voor Trump is echter de relativisering van de waarheid, die momenteel in de VS struikelt op de straten. Terwijl integriteit, oprechtheid en eerlijkheid altijd heel belangrijke waarden geweest zijn onder orthodoxe christenen, lijkt het erop dat ook zij meegaan in de postmoderne opvattingen over de waarheid als een bepaald perspectief op de werkelijkheid.

In plaats van – desnoods samen met politieke opponenten – te staan voor de objectieve waarheid van empirische gegevens op grond waarvan beleid kan worden gemaakt, wordt nu *counter evidence* als verzonnen feit beschouwd. Of het nu gaat om het privéleven van politici zoals Trump, over de verandering van het klimaat, over de economie of over internationale politieke verhoudingen, alles wat het eigen gelijk niet bevestigt is nepnieuws. Is er bij de *evangelicals* nog een liefde voor de waarheid als waarde op zichzelf of lopen zij verblind achter een leider aan? Alle christenen moeten in de eindtijd waakzaam zijn voor een kracht van de dwaling waardoor we de leugen als waarheid gaan geloven.

Imagoschade

Evangelicale leiders in de VS zoals Tim Keller maken zich zorgen over de vereenzelviging van 'evangelical' met politiek rechts. 'Het is een rampzalige totale ommekeer als mensen denken dat het geloof ten diepste om de politiek draait, terwijl het andersom is' zei hij in april tijdens een bijeenkomst van lei-

ders die bezorgd zijn over de toekomst van het evangelicalisme in een politiek verdeeld land.

De imagoschade voor de *evangelicals* is nog niet het ergste. Het gaat uiteindelijk ook om de geloofwaardigheid van het evangelie van Christus. Als zij die het evangelie verkondigen waarin Jezus zichzelf openbaart als de Weg, de Waarheid en het Leven, geen betrouwbare getuigen meer zijn omdat zij in de politiek met de waarheid een loopje nemen, dan brokkelt het gezag van hun boodschap af.

Nu linkse journalisten de bazuin van de waarheid aan de mond zetten en het postmoderne denken ontmaskeren mogen orthodoxe protestanten de waarheid niet relativeren omdat er politieke of zelfs ethische belangen in het spel zijn.

Als de wereld gaat preken, heeft God iets te zeggen, leerde ik ooit van mijn vader. Een opmerking van zijn communistische buurman dat hij – als hij in God, hemel en hel zou geloven – deur aan deur zou gaan om de mensen te waarschuwen klonk voor hem als een roepstem om predikant te worden. In de linkse roep om waarheid en de ontmaskering van het relativisme, spreekt God.

Op de omslag van *The Death of Truth* staat een leeg tekstballonnetje. Er kruipt een slang uit. De geschiedenis van Eva en de slang is meer dan *fake news*.

Personalia

Gelukkig gaat de waarheidsvinding in het wetenschappelijk theologisch onderzoek nog altijd door en werpt ze ook vruchten af. Kees van Kralingen bestudeerde het werk van de christenfilosoof Alvin Plantinga en promoveerde op 5 september aan de Vrije Universiteit. We feliciteren hem van harte met het resultaat. Twee promovendi ronden hun onderzoek af aan de Protestantse Theologische Universiteit te Groningen. We feliciteren Jacobine Gelderloos die op 6 september haar studie naar de dorpskerken verdedigde en Aart Goedvree, hervormd predikant in Uddel, die op 13 september promoveerde op een onderzoek naar de wedergeboorte bij Herman Bavinck.

Hanneke Schaap-Jonker schreef haar tweede proefschrift – ditmaal over godsbeelden en psychische ziekte – en verdedigde dat op 26 september aan de VU waaraan zij per 1 oktober als bijzonder hoogleraar klinische godsdienstpsychologie verbonden is. Dat is een dubbele felicitatie waard. Jaco de Heer, predikant van de gereformeerde gemeente te Middelburg, boog zich in de afgelopen jaren over de receptie van de evangelische beweging in de reformatische kerken en promoveerde op 1 oktober aan de Vrije Universiteit. De neerlandicus Tjerk de Reus promoveerde op 9 oktober in Nijmegen op het eerste deel van de biografie van Ad den Besten (1923-2015). Ook hen wensen we van harte Gods zegen toe.

De Theologische Universiteit Apeldoorn heeft Jaco van der Knijff die onlangs op de enige gezangen promoveerde en Laurens Snoek benoemd als docent voor respectievelijk liturgiek en catechetiek. Het is mooi dat beiden zo de gelegenheid krijgen om zich te oefenen in het academische onderwijs.

Op vrijdag 14 september nam Jos de Kock afscheid van de Protestantse Theologische Universiteit als docent praktische theologie. In de afgelopen jaren heeft hij zich ingezet voor het Onderzoekscentrum voor Jeugd, Kerk en Cultuur (OJKC). Hij gaat werk als senior consultant combineren met een kleine aanstelling als hoofddocent praktische theologie aan de Evangelische Theologische Faculteit in Leuven. Opvallend was het feit dat aan de PThU het oude vak catechetiek vervangen wordt door 'youth ministry'. Dat roept de vraag op of de klassieke catechese na het vertrek van De Kock aan de predikantsopleiding nog wel in beeld is.

Drie weken later nam Kees van der Kooi afscheid als hoogleraar systematische theologie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Zijn laatste college was een indrukwekkend reisverslag waarin hij met de aanwezigen deelde hoe hij antwoorden had gezocht op vragen die hem als tiener al intrigeerden toen hij door het dakraam de schier oneindige sterrenhemel inkeek. Existentiële, bevindelijke vragen.

Was het die vonk van herkenning die Van der Kooi in de pen deed klimmen toen bij het 400-jarig bestaan van de Rijksuniversiteit Groningen een zevenjarig jongetje de vraag stelde 'Bestaat God en laat Hij merken dat Hij bestaat?' De sterrenkundige Barthel antwoordde dat geloven in God niets meer is dan een persoonlijk gevoel. 'Niets meer?' vroeg de theoloog. 'Waar komt die beperkende kwalificatie vandaan? Dat is toch zeker niet gebaseerd op de wetenschap...'

We nemen node afscheid van een erudiet en op de kerk betrokken collega die de handschoen oppakt om het slotakkoord van zijn afscheidscollege 'God als Ondernemer' als bijzonder hoogleraar aan de Erasmus Universiteit in Rotterdam verder uit te werken. We wensen hem daarbij het charisma van Gods Geest toe.